

GLOSAR DE TERMENI

antropologie (< gr. *anqropos*, "om"; *logos*, "studiu"): știință care studiază originea, evoluția și diversele tipuri fizice ale omului și raselor umane. S-a constituit ca știință la mijlocul sec.19. Cuprinde morfologia omului, antropogeneza și raseologia. Problemele **a.** au preocupat oamenii de știință din cele mai vechi timpuri (Herodot, Hipocrat, Aristotel ș.a.), până în epoca modernă (C. Linné, I. Kant, Ch. Darwin, E. Haeckel, Th. Huxley ș.a.). Apărută într-o perioadă „preștiințifică” s-a dorit a fi o știință a clasificării umane în trei sau patru rase fundamentale. În ultimele trei decenii **a.** a fost remodelată datorită marilor realizări ale geneticii, studiindu-se caracterele condiționate genetic – monogenic – și distribuția lor geografică. **A.** românească s-a definit ca știință între cele două războaie mondiale (N. Minovici, M. Minovici, V. Papilian, Fr. Rainer), publicându-se mai multe studii de antropologie fizică tradițională, iar în ultimele decenii contribuții au adus C. Nicolăescu-Plopșor, D. Nicolăescu-Plopșor, O. Necrasov, A.C. Bălțeanu, D. Botezatu ș.a.

arheologie (< gr. *arxaios*, "vechi"; *logos*, "studiu"): disciplină istorică autonomă. Având ca obiect descoperirea, sistematizarea și interpretarea vestigiilor materiale aflate în pământ, la suprafața acestuia sau sub apă, în scopul unei reconstituiri independente (pentru epocile mai vechi, lipsite de izvoare scrise - preistorie) sau prin coroborarea cu date literare (pentru perioadele mai noi) a proceselor socio-economic și politice sau a fenomenelor culturale care au avut loc în etapele timpurii ale istoriei omenirii. Metodele de lucru în **a.** sunt determinate de specificul categoriei de documentare ce intră în câmpul ei de investigație. Fiecare perioadă istorică este reprezentată într-un spațiu dat prin așezări, necropole, depozite (tezaur) și descoperiri izolate, iar la rândul lor aceste monumente livrează diferite tipuri de obiecte (ceramică, unelte și ustensile, arme și echipament militar, podoabe și piese de port, obiecte de cult și de artă etc.). Cercetarea **a.** presupune, ca punct de pornire, căutarea și identificarea monumentelor în teren, prin felurite metode de prospecțiune (anchetă, periegheză, aerofotogrametrie, metode geofizice etc.). Adesea se pornește de la descoperiri întâmplătoare prilejuite de lucrări agricole, industriale sau edilitare. În săpătura sistematică se urmărește dezvelirea monumentelor fixe și recoltarea inventarului mobil, înregistrând cu precizie dispoziția diverselor complexe și obiecte în plan și în succesiunea de straturi (stratigrafie). În atingerea obiectivelor sale, demersul **a.** se îmbină strâns cu cercetările de *epigrafie*, *numismatică*, *istoria artei* și *arhitecturii*, care își dobândesc materialul de studiu tot din săpăturile arheologice. În ultimele decenii s-au dezvoltat și cercetările interdisciplinare care angajează științele „de contact” (*paleoantropologia*, *arheozoologia*, *paleobotanica*, cu ramura ei modernă *palinologia*, *micromorfologia* etc.), aducând date esențiale cu privire la antropologia și demografia populațiilor străvechi, la mediul natural și modul de procurare a hranei în diferite perioade. Științele tehnice, cu metodele lor specifice de analiză și determinare, contribuie în special la datarea obiectelor cu o vârstă foarte mare (radiocarbon, termoluminescență), la identificarea surselor de materii prime (silex, obsidian, diverse alte roci, metale) și la cunoașterea tehnologiilor din vechime (prelucrarea pietrei, a osului și cornului, ceramicii, sticlei, metalelor etc.). În România ca și în alte țări ale Europei primele preocupări legate de **a.** apar în sec.17–18. Este vorba de inscripțiile și monedele antice care trezesc interesul cărturarilor (Miron și Nicolae Costin, Constantin Cantacuzino, Dimitrie Cantemir ș.a.) și care din al doilea sfert al sec. 19 au devenit obiectul predilect al preocupării colecționarilor și arheologilor amatori. Preocupări de acest gen au avut și Mihalache Ghica, Nicolae Mavros, Cezar Bolliac, Alexandru Odobescu ș.a. Odată cu Grigore Tocilescu **a.** se individualizează ca disciplină cu domeniu, metode și țeluri precise în cadrul științei istorice naționale. Ulterior prin persoana lui Vasile Pârvan **a.** românească a depășit epoca pionieratului, reușindu-se să se creeze o veritabilă școală arheologică națională. Pentru sec. 20 se remarcă activitatea mai multor arheologi iluștrii (D.M. Teodorescu, G.G. Mateescu, Sc. Lambrino, P. Nicorescu, Gr. Florescu, I. Andrieșescu, Gh. Ștefan, R. Vulpe, Vl. Dumitrescu, Hortensia Dumitrescu, D. Popescu, V. Christescu, C. Daicoviciu, I. Nestor, Gh. Cantacuzino, D. Berciu, D.V. Rosetti, M. Petrescu-Dîmbovița ș.a.).

arheozoologie (< gr. *arxaios*, "vechi"; *zoon*, "ființă"; *logos*, "studiu"): ramură a bio-arheologiei, din categoria științelor de graniță, la contactul dintre arheologie și zoologie, având drept scop valorificarea datelor zoologice (specii, asociații de specii, implicațiile lor ecologice, de biomasă, vârsta maturității sexuale, vârsta morții, masa de carne, conținut caloric, folosirea părților scheletului etc.) în contextul arheologic al unei așezări, necropole, culturi, epoci. Din cele mai vechi timpuri și până azi, viața omului a depins de animalele care l-au înconjurat, așa încât, cercetarea trecutului său pe plan evolutiv – biologic, social și cultural – este întrepătrunsă cu cercetarea acestor viețuitoare. Unii cercetători contestă corectitudinea etimologică și semantică a termenului de **a.**, sinonim celui mai demult folosit *paleozoologie* și consideră mai corect și mai oportun scopurilor propuse pe cel de *zooarheologie*.

Bazele **a.** au fost puse la *Conferința internațională de la Budapesta* (1974). În România, preocupările **a.** au început pe la sfârșitul anilor 50, continuând în mod susținut la Iași, București și de curând la Reșița și Oradea. Amintim aici activitatea depusă de O. Necrasov, Al. Bolomey, S. Haimovici, M. Udrescu ș.a.

askos (< gr. *ασκος*): termen folosit pentru desemnarea vaselor al căror corp turtit, gât oblic, prevăzute cu toartă, se aseamănă cu un burduf sau corpul unei rațe. Pe teritoriul României această formă apare din neo-eneolitic și devin frecvente în perioada de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului și în epoca bronzului. **A.** se întâlnesc în diverse variante în ceramica greacă-orientală, attică, cu figuri roșii sau cu firnis negru și italică.

barbotină: motiv decorativ. Înainte de arderea vaselor, se aplică pe suprafața acestora lut moale, în scopul micșorării porozității pereților. Se disting două metode: "neorganizată", când se obține o suprafață zgrunțuroasă, și "organizată" (sau "în vârci"), când se trasau cu degetele alăturate dungi verticale sau oblice paralele. În epoca romană există o serie de vase decorate cu **b.** care constă în executarea unor elemente decorative în relief (exclusiv vegetale), prin aplicarea pe suprafața vasului a unei emulsii de argilă fină cu ajutorul unui cornet.

bitronconic: termen folosit pentru descrierea vaselor al căror corp are forma aproximativă a două trunchiuri de con cu bazele mari unite.

calcolitic (sau chalcolitic): vezi **eneolitic**.

canelură: motiv decorativ. Cu ajutorul unei spatule de os sau de lemn, în pasta încă moale a vasului se executau prin ușoară presare și lustruire un gen de reliefuri ce alternau cu adâncituri, de la unele extrem de fine (numite și pliseuri), la altele late, dispuse orizontal, vertical, oblic - circular, spiralic, unghiular. Printr-o lustruire puternică a lor se realizează un veritabil joc de umbră și lumină.

cavou (< fr. *caveau*): Construcție funerară (într-un cimitir sau în alt loc de înmormântare) cu una sau mai multe cripte.

dinastie (< fr. *dynastie*, it. *dinastia*, cf. gr. *dynasteia* "dominație"): Familie ai cărei membri se succedă la cârma unui stat (ca principii, regi sau împărați); șir de suverani care alcătuiesc o astfel de familie.

eneolitic (< lat. *aeneus*, „de aramă” și gr. *lithos*, „piatră”): ultima perioadă a epocii neolitice, caracterizată prin folosirea tot mai multor unelte, arme și piese de podoabă de aramă. Începutul **e.** variază de la o regiune la alta, în Anatolia și în Asia Anterioară situându-se mai timpuriu, dar pe teritoriul României el datează (potrivit datelor ¹⁴C) din primul sfert al mileniului IV î.Chr. și continuă până la începutul perioadei de tranziție spre epoca bronzului.

epigrafia (< gr. *epi*, „deasupra, pe”; *grapho*, „a scrie”): este știința auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul (descifrarea și interpretarea) inscripțiilor pe materiale dure: piatră, metal (plumb, bronz, aur, argint), oase, sidef, fildeș, lemn, piele, mușama, argilă, tencuială, sticlă, geme, camee, sigilii, inele (inscripția de pe veriga inelelor), ponduri și chiar pe stânci (cum este de exemplu inscripția lui Darius de la Behistun) în limbile vorbite odinioară sau mai recente. Ea nu-și limitează cercetarea la operele cu caracter solemn, cu conținut juridic, religios, funerar arhitectonic, ci studiază numeroase produse și înscrisuri cum ar fi: cuvinte, litere izolate, semnături, nume proprii, formule, mărci de fabrică, nume de unități militare, scrierile trasate de mână pe monumente - graffiti. Obiectul epigrafiei îl constituie nu numai inscripțiile grecești și latine, ci și cele egiptene, sumeriene, asiriene, hittite, etrusce, punice, miceniene etc. Justa interpretare a izvoarelor epigrafice se află în strânsă legătură cu filologia, papirologia, numismatica și ele furnizează date deosebit de prețioase pentru cunoașterea proceselor istorice.

epipaleolitic: vezi **mezolitic**.

epoca bronzului: reprezintă o perioadă din dezvoltarea civilizației când cele mai avansate tehnologii de prelucrare a metalelor (cel puțin din punct de vedere al răspândirii) erau tehnicile de extragere a cuprului și staniului (cositor) din minereul disponibil, și apoi crearea unui aliaj din aceste metale pentru a turna bronzul. Epoca Bronzului face parte din sistemul celor trei epoci pentru societățile preistorice. În acest sistem, ea urmează neoliticului în unele zone de pe glob. Primele dovezi de prelucrare a bronzului datează de la jumătatea mileniului al IV-lea î. Hr., din zona Caucaz. De aici, tehnologia s-a răspândit cu repeziciune în Orientul Apropiat, și apoi la Civilizațiile de pe Valea Indusului.

epoca de piatră: reprezintă o perioadă a preistoriei în care oamenii foloseau cu precădere unelte din piatră. Termenul "Epoca de piatră" a fost folosit de arheologi pentru a denumi vastă perioadă premetalurgică din care uneltele din piatră au supraviețuit mult mai mult decât uneltele fabricate din alte materiale. Este prima dintre cele trei epoci, și este împărțită în trei perioade: paleoliticul, mezoliticul, neoliticul. Aceste trei perioade au și ele la rândul lor alte subdiviziuni, însă în realitate succesiunea fazelor a variat considerabil de la o regiune la alta și de la o cultură arheologică la alta.

epoca fierului: reprezintă perioada din istoria omenirii când folosirea fierului și procesul tehnologic al obținerii acestuia este proeminent în cadrul societății. Este împărțită în două etape: Hallstatt (prima epocă a fierului) și Latene (a doua epocă a fierului). Obținerea și prelucrarea acestui nou material coincide cu anumite schimbări în cadrul societății cum ar fi unele noi practici agricole, credințe religioase sau noi stiluri artistice. Epoca fierului este ultima perioadă din sistemul celor trei epoci, pentru clasificarea societăților preistorice, precedat de epoca bronzului. Datarea acestei epoci a fierului precum și contextul acesteia variază de o țară la alta sau de la o regiune geografică la alta. În mod clasic, în arheologie, se consideră ca epoca fierului începe o dată cu epoca întunecată din istoria Greciei în secolul XII î.Hr. în Grecia și Orientul Apropiat; în secolul XI î.Hr. în India; între secolul VIII și VI î.Hr. în Europa Centrală și Europa Nordică. În mod tradițional în Europa, epoca fierului se încheie cu perioada elenistică sau epoca romană iar în nordul continentului o dată cu evul mediu timpuriu. Epoca fierului corespunde perioadei istorice când producția fierului era cea mai sofisticată etapă a metalurgiei. Răspândirea tehnologiei fierului precum și marea abundență de surse de minereu de fier a făcut ca acest metal să fie mult mai ieftin decât bronzul și a fost adoptat pe o scară largă. Introducerea acestei tehnologii în diverse regiuni ale globului este prezentată în cele ce urmează în ordine cronologică. Datorită faptului că fierul a fost introdus în America și Australia de colonizarea europeană, nu se poate vorbi în aceste regiuni de o epocă a fierului. Primele semne ale utilizării fierului provin din Sumer și Egiptul Antic, unde în jurul anului 4000 î.Hr. s-au creat primele obiecte din fier meteoric. Între 3000 î.Hr. și 2000 î.Hr. crește numărul obiectelor realizate din fier topit în Anatolia, Egipt, Mesopotamia, Indus, Pakistan. În această perioadă se pare că fierul avea un mod ceremonial fiind un metal extrem de scump, mai scump decât aurul. Pentru prima oară o metalurgie sistematică a fierului apare în cadrul Imperiului Hitit în secolul XIV î.Hr. iar în India începând cu 1800 î.Hr. În jurul anului 1200 î.Hr. utilizarea fierului a devenit uzuală în Orientul Apropiat însă pentru o lungă perioadă de timp metalul dominant rămâne bronzul.

excizie: tehnică de decorare constând din săparea și îndepărtarea unor porțiuni din pasta încă moale a vasului. Uneori pe peretele vasului se trasa decorul cu ajutorul unei ustensile ascuțite, apoi din interiorul porțiunii desenate se înlătură lutul, rămânând cruțate zonele din jur. Se obținea astfel un dublu decor (cel cruțat și cel excizat). Uneori suprafața excizată era umplută cu materie făinoasă de culoare albă, galbenă sau roșie. Se crea astfel impresia unei veritabile broderii.

faraon (< gr. *pharaon*, cf. fr. *pharaon*): titlu pe care îl purtau vechii suverani ai Egiptului antic. Era folosit și ca titlu pe lângă numele persoanei respective, însemnând *Conducător absolut al țării*.

habitat: zonă locuită de o populație, de o specie vegetală sau animală.

incinerăție (<fr. *incinération*): reprezintă unul dintre riturile funerare practicate de către comunitățile umane din toate timpurile și din majoritatea regiunilor geografice. Acest rit funerar consta în incinerarea (ardere) defuncților, resturile rezultate în urma arderii fiind îngropate, fie direct în groapa funerară, fie într-un recipient funerar, cunoscut sub denumirea de urnă. Practica incinerăției este atestată încă din preistorie (din paleoliticul superior) și pe tot parcursul protoistoriei și a celorlalte perioade istorice. Vezi și **înmormântare**.

incizie: tehnică de decorare; ornament realizat în această tehnică. Decorul incizat se realiza cu ajutorul unui vârf de os, silex, lemn etc. și era folosit atât pentru împodobirea ceramicii cât și a statuetei sau a obiectelor de os. În cazul ceramicii, în pasta încă moale a vasului se execută adâncituri (mai mult sau mai puțin fine), cu ajutorul cărora se trasează motive geometrico-spiralice sau simple linii. Adeseori i. sunt încrustate cu pastă albă sau roșie care scoate în evidență și înviează motivele. Statuetele și obiectele de os sunt decorate cu șanțulețe și gropițe realizate în această tehnică.

inhumație (<fr. *inhumation*): reprezintă ritul funerar de bază la numeroase comunități din diferite perioade istorice. Această practică funerară consta în ritualul așezării în mormânt (îngroparea, înhumarea) a defunctului. Vezi și **înmormântare, rit funerar**.

înmormântare: prin înmormântare se înțelege atât ritualul uzual cât și prevederile legii, și regulile de igienă care sunt prevăzute pentru această acțiune de îngropare în pământ, în mare, sau prin incinerare (ardere) a unui om mort, (mai rar a unui animal). Ritualul de îngropăciune, implică și elemente de pietate și diferă în funcție de națiune, religie, incluzând luarea rămasului bun de la rudenii, spălarea și îmbrăcarea mortului, ceremonia religioasă cu un preot însoțit la cimitir de o procesiune îmbrăcată în doliu negru, (în China și Japonia culoarea doliului fiind albă), dar și pomana mortului (colaci, colivă, prăjituri), folosirea sau nefolosirea sicriului, prepararea cadavrului (la unele popoare), executarea sau interzicerea unei autopsii medicale. Regulile de păstrare a cadavrului sunt stabilite înainte de înhumare. Locul de înmormântare, mormântul ca formă și dimensiuni poate fi foarte diferit, cu mormânt individual împodobit la înmormântare cu coroane cu flori, cele mai mari

fiind piramidele din Egipt (faraonul fiind, în prima perioadă a Egiptului antic, îngropat împreună cu sclavii săi), urmate de mausoleu, cavou. Dintre cele mai modeste morminte amintim groapa comună (a săracilor sau a soldaților căzuți pe front, acelor decedați datorită diverselor epidemii – ciuma spre exemplu). Vezi și **inhumație, incinerare, rit funerar**.

mausoleu (< fr. *mausolée*, cf. lat. *mausoleum*, gr. *mausoleion*): monument funerar somptuos, de proporții foarte mari, ridicat în memoria unei personalități marcante sau a unor eroi.

măgură: movilă; vezi **tell**.

medalistica (< lat. *metallum*, *i*, „obiect de metal”): este știința auxiliară a istoriei, ramură a numismaticii, care studiază tipurile de medalii, descrierea lor, descifrarea legendelor, materialul din care sunt confecționate, precum și împrejurările, motivele și scopul emiterii acestora. Medalia ca și moneda constituie un prețios izvor istoric transmitând contemporanilor și urmașilor săi diverse momente ceremoniale privind aniversarea, comemorarea sau marcarea unor evenimente sau personalități, imagini din trecut, chipurile unor personalități politice, culturale, artistice, mentalități. După cum medalia furnizează de asemenea și informații prețioase, privind nivelul tehnic și artistic atins în epoca respectivă în ceea ce privește arta medalistică.

mezolitic (< fr. *mésolithique*, cf. gr. *mesos*, „mijlociu” și *lithos*, „piatră”): reprezintă *Epoca de Mijloc a Pietrei*, cuprinsă între paleolitic și neolitic. Această epocă mai este denumită și Epipaleolitic, încadrată aproximativ între 10.000/8.000 și 6.500 î.Hr., este perioada de retragere și dispariție a glaciațiunii Würm, precum și a variațiunilor climaterice care au condus și la schimbări ale vegetației și faunei. Uneltele devin diverse. Se generalizează folosirea arcului cu săgeți în interdependență cu practicarea vânatului mic. Se remarcă marea răspândire a tehnicii microlitelor, care duce la mărirea productivității muncii și la creșterea rezervelor permanente de hrană - carne sau plante; dovadă: prezența unor gropi de provizii în așezări. Economia este întemeiată pe vânătoare, pe pescuitul foarte dezvoltat cu noi unelte: plasele și vâșele, și pe culegerea, foarte dezvoltată, care va duce treptat la recoltare. Se dezvoltă totodată extragerea materiei prime și începe schimbul la mari distanțe. Se accentuează procesul de stabilizare, bazat pe o economie mai avansată.

micromorfologia solului: reprezintă o metodă de studiu din cadrul *Pedologiei* ce constă în analiza microscopică a probelor de sedimente și soluri în scopul înțelegerii proceselor de formare. Analiza microscopică se realizează pe secțiuni subțiri ale probelor de sedimente și soluri ce sunt impregnate în prealabil cu o rășină sintetică. Micromorfologia aplicată în arheologie permite atât studiul nivelurilor antropice și naturale din cadrul sitului, cât și al materialelor de proveniență antropică, cum sunt chirpicul, mortarul, cărămida, tencuiala, ceramica și constituenții de natură organică.

monarh (< fr. *monarque*, gr. *Monarchos* „suveran, conducător”): conducător absolut al unei monarhii; rege; suveran; împărat.

monarhie (< gr. *monarchia*, *monos*, „singur”, *arche*, „conducere”): reprezintă o formă de stat în care puterea supremă aparține unei singure persoane – monarhul (rege, împărat, țar, șah etc.) și se transmite de obicei ereditar.

necropolă (< fr. *nécropole*, cf. gr. *Nekropolis*, „orașul morților”): spațiu cu destinație specială, atribuit celor morți, separat de așezare (de spațiul celor vii); cimitir.

neolitic (< gr. *neos*, „nou”; *lithos*, „piatră”): epoca nouă a pietrei. Începutul **n.** variază de la o regiune la alta, în Anatolia și în Asia Anterioară situându-se mai timpuriu, dar pe teritoriul României el datează de la începutul mileniului 6 î.Hr. și durează până pe la mijlocul mileniului 3 î.Hr. Se caracterizează prin trecerea omului de la stadiul de culegător la cel de producător, de la viața nomadă la cea sedentară, prin cultivarea plantelor (la un nivel primar), domesticirea și creșterea animalelor, prin folosirea ceramicii, realizarea uneltelor de piatră șlefuită, prelucrarea aramei și a aurului. Este împărțit în trei perioade: *neolitic vechi* (sau *timpuriu*), *neolitic dezvoltat*.

numismatică (< gr. *numisma* și lat. *nummus*, *i* sau *nomisma*, *atis*, „monedă, ban”): reprezintă știința auxiliară a istoriei având drept obiect de cercetare tipurile monetare, descrierea lor, descifrarea legendelor, materialul din care sunt confecționate, raporturile dintre diferitele categorii de monedă, circulația monetară, alcătuirea Corpusurilor de monede, evoluția sistemelor monetare dispărute.

obsidian: rocă vulcanică, sticloasă, formată prin răcirea rapidă a lavei, de culoare brună-cenușie sau neagră, cenușiu-alburie (de obicei translucidă); spărtură concoidală, duritate 6-6,5.

paleobotanica (< fr. *paléobotanique*): Parte a paleontologiei care se ocupă cu studierea plantelor fosile.

paleolitic (< fr. *paléolithique*, cf. gr. *palaios*, „vechi” și *lithos*, „piatră”): cea mai veche fază din istoria omenirii, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră cioplită, încadrată cca. 2 000 000 –10 000 î.Hr. Caracteristica epocii paleolitice este totala dependență a hominizilor de natură. Comunitățile umane se hrăneau cu ceea ce le oferea natura: plante, muguri, alge marine, fructe, rădăcini, semințe,

bulbi, ciuperci, melci, insecte, ouă, șopârle, pești și alte animale mici. Sursa principală de alimentație o ofereea vânătoarea realizată în colectiv. În pleistocenul inferior apar primele unelte pentru vânătoare și cules: unelte rudimentare din așchii și bolovani de râu cu o muchie tăioasă pentru cioplit, tăiat și răzuit atribuite „culturii de prund” (sud-vestul Europei până în sud-vestul Asiei și Sudul Africii). Aceste unelte evoluează către „toporașele de mână” în forma sâmburelui de migdală, lucrate prin lovituri date pe ambele fețe (Africa de Nord, zona centrală și de răsărit). Apare folosirea focului, schimbându-se astfel regimul alimentar, ceea ce va determina modificări și în structura anatomică. În paleoliticul superior, *Homo sapiens fossilis* produce cuțite, străpungătoare, răzuitoare și dălți lucrate prin tehnica așchierii, având ambele margini ascuțite. Sunt realizate în mare cantitate vârfulurile de silex pentru sulițe de aruncat, sau pentru săgețile lansate cu propul-sorul. Apare tehnica prelucrării osului, fildeşului și cornului (pentru sulițe, harpoane, ace de cusut). În paleoliticul superior, vânătoarea se realiza și cu ajutorul ar-cului (descoperiri în nordul Europei). Așezări și locuințe. La început, strămoșii oamenilor trăiau în așezările în aer liber, dar căutau să se adăpostească și în peșteri, pentru ca, în paleoliticul mijlociu, să-și construiască colibe prevăzute chiar și cu vetre, spațiu pentru dormit, activități domestice sau evacuare. Se constată o creștere a densității și o stabilitate într-un anumit loc. În aceeași vreme, în continuare, erau folosite și adăposturi sub stânci. Apare, totodată, tendința de concentrare a grupurilor umane și de revenire periodică în același loc.

palinologie: disciplină botanică care se ocupă cu studiul polenului și al sporilor actuali și fosili. **P.** oferă date importante privind aspectele diferite ale vegetației actuale și din trecut, cadrul climatic din vechime, oscilațiile climatice, peisajul fitogeografic dintr-o anumită perioadă. Totodată ajută la elaborarea scărilor geocronologice prin precizarea unor faze de vegetație sau la identificarea unor complexe interstadiale și interglaciare etc.

pandantiv (< lat. *pendans*): mici piese de diverse forme și dimensiuni, perforate de regulă în zona centrală pentru a putea fi înșirate (deci transformate în coliere) sau cusute (prinse) pe veșminte. De-a lungul pre- și protoistoriei au fost lucrate din lut, os, corn, dinți, scoici (*Spondylus* și *Dentalium*), piatră (de regulă marmură sau calcar), metal (cupru, bronz, aur), chihlimbar, sticlă

pedologie (< gr. *pedon*, „sol” și *logos*, „studiu”): știință care se ocupă cu studiul proprietăților biologice, fizice, chimice și mineralogice ale solurilor, precum și cu legile care stau la baza formării, evoluției, distribuirii geografice, clasificării și fertilității acestora. Materialul mineral și organic care alcătuiește solul este dispus într-o anumită ordine care reflectă stadiul de evoluție a procesului de solificare. Straturile caracteristice ale solului, în care anumiți constituenți (săruri, argile, humus etc.) sunt acumulați sau îndepărtați, se numesc *orizonturi*, iar succesiunea acestora reprezintă *profilul solului* care, la rândul său, caracterizează diferitele *tipuri de sol*.

periegeheză: cercetare arheologică de teren.

pintaderă (< sp. *Pintadera*, „pecete”): obiect de lut ars, cu dimensiuni variate, cu o mică apucătoare verticală perforată uneori orizontal și cu baza circulară, rectangulară sau ovală, decorată în tehnica inciziei sau exciziei, cu motive unghiulare (zigzaguri, cruci, labirinturi) și spiralice. **P.** erau folosite probabil pentru imprimarea țeșăturilor cu motive colorate și, de asemenea, pentru tatuaj.

platformă: element plan al unei construcții (podea) alcătuită din trunchiuri de copaci dispuse de regulă perpendicular pe axul lung, acoperite cu un strat gros de lut amestecat cu paie, bine tasat, pentru a acoperi și intervalele dintre lemne, deasupra căruia se adăuga un strat subțire de lut fin. Unele locuințe prezintă această platformă fie construită directă pe sol, fie suspendată pe butuci din lemn.

popină: movilă; vezi **tell**.

reprezentări antropomorfe (< gr. *anthropos*, „om”, *morphe*, „formă”): reprezentări plastice (realizate din diferite materiale: lut, piatră, os, metal) care redau figuri umane în anumite etape ale vieții (tinerețe, bătrânețe, sarcină...) sau în diverse atitudini (poziție șezând pe scaun, ținând un vas pe cap) fiind utilizate probabil în cadrul practicilor magico-religioase. De multe ori figura umană este redată schematic fie prin aplicare pe suprafața vaselor, fie prin incizii pe diverse suporturi (ceramică, greutatea din lut).

reprezentări zoomorfe (< gr. *zoon* „animal” *morphe* „formă”): termen folosit pentru a desemna reprezentările plastice (realizate mai ales din lut) care redau animale.

rit funerar: cuprinde ansamblul regulilor și ceremonialurilor practicate de un grup uman, în vederea atingerii unui scop determinat. În fața morții unui individ, orice colectivitate umană este confruntată cu o problemă pentru a cărei rezolvare se instituie un complex de practici cu reguli precise, între care cele privind tratarea cadavrului prin îngropare, ardere, dispunere pe platforme, aruncare în apă etc. reprezintă, în linii mari, ritul funerar al comunității. Deci, *ritul funerar* are două forme majore: înhumarea și incinerarea. Vezi și **înmormântare**, **inhumație**, **incinerare**.

ritual (< fr. *rituel*, lat. *ritualis*, ~e, germ. *Ritual*, "ceremonie, cult religios"): reprezintă un ceremonial derivat din vechi tradiții religioase, care se desfășoară după anumite reguli, (de obicei într-un cadru solemn), cu prilejul unor momente importante ale existenței umane, (naștere, botez, căsătorie, moarte), sau în legătură cu unele etape ale muncii (semănat, recoltat, vânătoare), ori cu succesiunea anotimpurilor, sau ocazionate de unele sărbători sau alte evenimente petrecute în cadrul unei comunități tradiționale.

rhyton: vas în formă de corn de animal cu destinație rituală.

silex: rocă silicioasă foarte dură, de culoare neagră, cenușie, gălbuie sau brună, cu luciu sticlos, clivaj perfect, spărtură concoidală, duritate 7.

sit arheologic: reprezintă o locație (ori un grup de situri) în care s-a prezervat evidență a activității trecute (fie preistorică, istorică sau contemporană) și care a fost sau poate fi investigată științific.

sedimentologie (< fr. *sédimentologie*): parte a geologiei care studiază modul de formare a sedimentelor și a rocilor sedimentare.

stratigrafie (< fr. *stratigraphie*, cf. lat. *stratum*, „strat”, *graphein*, „a scrie”): ramură a geologiei care se ocupă cu studiul stratificării scoarței globului pământesc și al determinării vârstei rocilor sedimentare. Această metodă a fost preluată și adaptată de arheologie. Este utilizată pentru stabilirea și descrierea suc

tell: termen utilizat de arheologi (încă de la sfârșitul sec. 19) pentru a desemna o movilă artificială realizată în urma acumulării vestigiilor locuirilor umane succesive. A fost preluat din terminologia locuitorilor arabi din Orientul Apropiat, acolo unde au fost cercetate primele monumente de acest tip.

tronconic: termen folosit pentru descrierea vaselor al căror corp are forma aproximativă a unui trunchiuri de con.

C.A. Lazăr

Bibliografie:

- P. Alexandrescu, P. Roman, *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi Românești*, vol.I, București, 1994.
- M. Babeș, *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi Românești*, vol.I, București, 1994.
- D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România*, București, 1961.
- A. Berciu-Drăghinescu, *Științele auxiliare ale istoriei*, București, 1994.
- Al. Bolomey, *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi Românești*, vol. I, București, 1994.
- P. Bonte, M.Izard, *Dicționar de Etnologie și Antropologie*, Iași, 1999.
- M. Cârciumar, *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi Românești*, vol. III, București, 2000.
- E. Comșa, *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi Românești*, vol. II, București, 1996.
- Em. Condurachi, *Roumanian Archaeology in the 20th Century*, București, 1964.
- G. E. Daniel, *The Short History of Archaeology*.
- * * *, *Dicționar Enciclopedic*, vol.I, București, 1993.
- Vi. Dumitrescu, *Arta preistorică în România*, București, 1974.
- Vi. Dumitrescu, *Muzeul Național de Antichități*, București, 1968.
- Vi. Dumitrescu, *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi Românești*, vol. II, București, 1996.
- Vi. Dumitrescu, *Esquisse d'une prehistoire de la Roumanie*, București, 1983.
- * * *, *Dicționar Enciclopedic*, vol.I, București, 1993.
- * * *, *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, București, 1998.
- * * *, *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, București, 1982.
- C. Haită, *Sedimentologie și micromorfologie. Aplicații în arheologie*, Muzeul Național de Istorie a României, Biblioteca Muzeului Național, Seria Cercetări Pluridisciplinare IV, Târgoviște, 2003.
- R. Florescu: *Introducere în arheologie*, <http://inoe.inoe.ro/ianus/Radu%20Florescu.htm>.
- Gh. Lazarovici, *Metode și tehnici moderne de cercetare în arheologie*, București, 1998.
- C.A. Lazăr, *Index de termeni*, în O civilizație „necunoscută”: Gumelnița, cdrom editat de CIMEC, București, 2001.
- S. Marinescu-Bîlcu, *Askoi et rhytos eneolithiques des regions balkano-danubiennes et leurs relations avec le sud, a lumiere de quelques pices de Căscioarele*, în Dacia N.S., 34, 1990.
- S. Marinescu-Bîlcu, *Rhyta sau vase zoomorfe?*, în Buletinul Muzeului „Teohari Antonescu” Giurgiu, nr. 5 – 6, 1999/2000.
- S. Marinescu-Bîlcu, Al. Barnea, *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi Românești*, vol.I, București, 1994.
- S. Marinescu-Bîlcu, *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi Românești*, vol. II, București, 1996.
- S. Marinescu-Bîlcu, *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi Românești*, vol. III, București, 2000.
- Al. Păunescu, *Enciclopedia Arheologiei și Istoriei Vechi Românești*, vol. III, București, 2000.
- Al. Păunescu, *Evoluția uneltelor și armelor de piatră cioplită descoperite pe teritoriul României*, București, 1970.
- D. Popovici, Y. Riolland, *Viața pe malurile Dunării acum 6500*, Paris, 1996.
- D. Popovici, A. Bălășescu, C. Haită, V. Radu, A.M.F. Tomescu, I. Tomescu, *Cercetarea arheologică pluridisciplinară. Concepte, metode și tehnici*, Muzeul Național de Istorie a României, Biblioteca Muzeului Național, Seria Cercetări Pluridisciplinare, III, Târgoviște, 2002.
- <http://ro.wikipedia.org/wiki/>